

TAMILLA KƏRIMOVA

*A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun
aparıcı elmi işçisi, t.ü.f.d.*

E-mail: rukoazpr@gmail.com

HEYDƏR ƏLİYEV VƏ AZƏRBAYCAN ELMİ MÜSTƏQİLLİK İLLƏRİNDƏ

Açar sözlər: Elm, Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası, Elm sahəsində islahatlar, Elmi-texniki potensial, Akademiyanın beynəlxalq əlaqələri

Ключевые слова: Наука, Национальная Академия Наук, Реформы в области науки, Научно-технический потенциал, Международные связи Академии

Key word: Science, Azerbaijan National Academy of Sciences, Reforms in science, Scientific and technological capacity, International relations of Academy

Azərbaycan Respublikası dövlət müstəqilliyi qazandıqdan və beynəlxalq hüququn subyekti olduqdan sonra xalqımızın ictimai-siyasi, milli mənəvi və mədəni həyatında keyfiyyətə yeni bir mərhələ başlanmışdır. Xüsusən 1993-cü ildən sonra respublikamızın dövlət müstəqilliyinin möhkəmləndirilməsi istiqamətində Heydər Əliyev tərəfindən görülmənə nəhəng işlər, ardıcıl, dönməz, müdrik daxili və xarici siyasət gənc müstəqil dövlətin beynəlxalq nüfuzunu artırmış, Azərbaycan dünya birliyinin tam və bərabər hüquqlu üzvünə çevrilmişdir.

Azərbaycanda həyatın bütün sahələri kimi, elmin coşqun inkişafı da Heydər Əliyevin respublikaya rəhbərliyinin birinci dövrünə təsadüf edir. Həmin dövrdə bugünkü müstəqil Azərbaycanın sosial-iqtisadi, elmi-texniki potensialının möhkəm təməli qoyulmuşdur. Lakin 1980-ci illərin sonu - 90-cı illərin əvvəlində ölkə həyatının bütün sahələri, o cümlədən elm də dərin böhran keçirirdi. Azərbaycan elmi sahəsində formalaşmış mütərəqqi ənənələr unuduldu, elmə, maarifə, təhsilə dövlət qayğısı heçə endirildi, elmi müəssisələrin, təhsil ocaqlarının binaları hərraca qoyuldu, elmə maraq azaldı, ölkədən xaricə beyin axını gücləndi. AXC-Müsavat iqtidarı Azərbaycan Elmlər Akademiyasına qərəzli mövqedən yanaşır, onun səmərəsizliyi, hətta akademiyanın ləğv olunması barədə mürtəce fikirlər yayırdı.

1993-cü ildə Heydər Əliyev siyasi hakimiyyətə qayıdırdıqdan sonra elm sahəsində də tənzimləmə, böhranın dağılmanın qarşısı alındı. Təsadüfi deyil ki, Heydər Əliyev hələ Azərbaycan Prezidenti seçilməzdən əvvəl ziyalılarla ilk görüşlərindən birini 1993-cü il sentyabrın 21-də Elmlər Akademiyasında keçirmişdi. Bu, həm də ölkəni 1993-cü ilin iyununadək idarə etmiş səriştəsiz insanların respublikada elm adamlarına münasibətdə yol verdikləri ədalətsizliklərdən irəli gələn narahatlıqla bağlı idi. Heydər Əliyev həmin görüşdə belə narahatlıqların əsassızlığını və yalnız naqis adamların təxəyyülünün məhsulu olduğunu bildirərək demişdi: «Mənə sadələr gəlir ki, Elmlər Akademiyasını, institutları dağıtmaq istəyirlər, elm ocaqlarına biganə münasibət var. Biz bunların hamısına son qoyacağıq. Nəyin bahasına olursa-olsun, son qoyacağıq. Hansı iqtisadiyyat olursa-olsun, elm inkişaf etməlidir. Elmlər Akademiyası Azərbaycan xalqının tarixi nailiyyətidir. 1945-ci ildə bu akademiyanı yaradan alimlər çox böyük şücaət göstərmişlər. Ötən dövrdə bu akademiyanın çərçivəsində Azərbaycan elmi çox inkişaf etmişdir... Əmin ola bilərsiniz ki, Elmlər Akademiyası da, institutlar da fəaliyyət göstərəcəklər və biz buna imkan yaradacağıq. Azərbaycanın elmi inkişaf etməlidir» (1). Ümummilli liderin Azərbaycan elminin gələcək inkişaf yollarına dair bu tarixi nitqindən sonra həmin istiqamətdə

dövlət siyasətinin əsasları işlənilməyə, bu sahədə inkişaf strategiyasını müəyyən edən islahatlar proqramının hazırlanmasına başlandı.

Respublika Elmlər Akademiyasında yaranmış vəziyyət Azərbaycan milli elminə daim həmişəlik etmiş Heydər Əliyevi ciddi narahat edirdi. 1997-ci il yanvarın 31-də Azərbaycan Elmlər Akademiyası rəhbərliyini, alimlərin bir qrupunu Prezident sarayında qəbul edərkən Heydər Əliyev demişdir: «Azərbaycan Elmlər Akademiyası respublikamızın ən yüksək elm müəssisəsidir. O, dövlətə məxsusdur. Bu akademiyanın işi və orada işləyənlərin səviyyəsi, şübhəsiz ki, başqalarından yüksəkdir, yüksək də olacaq. Biz bu akademiyanın hörmətini həmişə qoruyub saxlamalıyıq. Heç vaxt imkan vermək olmaz ki, akademiyaımız, yüksək səviyyəli elmi tədqiqat institutlarımız yaranan cürbəcür özəl elmi müəssisələr arasında ərisin, itsin. Buna yol vermək olmaz» (2). Bu görüş Azərbaycan elminin və Elmlər Akademiyasının tarixində böyük əhəmiyyət kəsb etməklə elminizin nüfuzunu yenidən artırdı, onun cəmiyyətdəki rolu və mövqeyini möhkəmləndirdi. Heydər Əliyev bu görüşü zamanı elminizin qarşısında duran problemlərin dərinədən təhlilini verərək, bizə dünya səviyyəli elmi işlərlə bərabər, həm də dövlətimizə, xalqımıza lazım olan elmi tutumlu strateji problemlərlə məşğul olmağı məsləhət gördü. Azərbaycanda elm sahəsində islahatların aparılmasının vacibliyini təsdiqləmiş, elmin inkişaf strategiyasının əsas müddəalarını, Elmlər Akademiyasının onlardan irəli gələn vəzifələrini müəyyənləşdirdi (3). Bu görüşdən sonra Elmlər Akademiyasının Rəyasət heyəti Prezidentin tövsiyələrini rəhbər tutaraq, islahatların aparılması, akademiyanın idarəetmə və təşkilat sisteminin təkmilləşdirilməsi, elmi tədqiqat istiqamətlərinin dəqiqləşdirilməsi, elmi idarə və elmi xidmət müəssisələrinin işinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi məqsədi ilə bir sıra tədbirlər gördü. «Elmin strateji inkişafı və Azərbaycan MEA-da islahatların konsepsiyası», «Elm siyasəti haqqında» qanun layihəsi hazırlandı.

Elmi tədqiqatların daha səmərəli aparılması, Elmlər Akademiyasının fəaliyyətinin təkmilləşdirilməsi struktur dəyişikliklərini zəruri etmişdi. 1993-cü ildə Arxeologiya və Etnoqrafiya Bölməsi müstəqil instituta çevrildi, İctimai Elmlər üzrə Elmi Məlumat Mərkəzi əsasında İctimai-Siyasi Tədqiqatlar və İnformasiya İnstitutu, Mikrobiologiya Sektoru əsasında eyni adlı institut yaradıldı.

Prezident Heydər Əliyevin 2001-ci il 15 may tarixli fərmanına əsasən, Azərbaycan Elmlər Akademiyası Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası (AMEA) adlandırıldı. 2001-ci ilin iyun ayında bilavasitə Heydər Əliyevin davamlı təkidi nəticəsində 1989-cu ildən sonra ilk dəfə AMEA-da seçkilər keçirildi. Dövlət başçısı seçki ərəfəsində AMEA-nın həqiqi və müxbir üzvlərinin sayının 200 nəfər müəyyən edilməsi barəsində xüsusi sərəncam imzalamışdı. Bu seçkilərdə müxtəlif ixtisaslar üzrə 500 yaxın iddiaçı sırasından 29 akademik və 91 müxbir üzv seçildi. 2002-ci ilin əvvəlində AMEA-da 60 akademik, 113 müxbir üzv, 3899 elmi işçi, 451 elmlər doktoru və 1924 elmlər namizədi çalışırdı (4).

Azərbaycan MEA-nın strukturunu təkmilləşdirmək, elmi-texniki potensialdan istifadənin səmərəliliyini artırmaq və onu prioritet istiqamətlərə yönəltmək məqsədi ilə Nazirlər Kabinetinin «Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasında struktur dəyişiklikləri haqqında» 2002-ci il 21 may və 2003-cü il 30 yanvar tarixli qərarı ilə AMEA-nın Fizika və Fotoelektronika institutlarının bazasında Fizika institutu, Kimya texnologiyasının nəzəri problemləri və Qeyri-üzvi və fiziki kimya institutlarının bazasında Kimya problemləri institutu, Fəlsəfə və hüquq, Milli münasibətlər, İctimai siyasi tədqiqatlar və informasiya institutlarının bazasında Fəlsəfə və Siyasi-Hüquqi Tədqiqatlar İnstitutu, Radiasiya Tədqiqatları Sektorunun bazasında Radiasiya Problemləri İnstitutu; İnformasiya-Telekommunikasiya Elmi Mərkəzinin bazasında İnformasi-

Tarix və onun problemləri, №2 2013

ya Texnologiyaları İnstitutu, Geologiya və Dərin neft və qaz yataqları problemləri institutlarının bazasında Geologiya İnstitutu, Genetika və Seleksiya İnstitutunun bazasında Genetik Ehtiyatlar İnstitutu yaradılmışdır. Azərbaycan Prezidenti Heydər Əliyevin 1998-ci il 30 noyabr tarixli sərəncamına əsasən, 1999-cu ildə Elmlər Akademiyasının İctimai elmlər bölməsi nəzdində İnsan Hüquqları üzrə Elmi Tədqiqat İnstitutu təşkil olundu (5). Azərbaycan Respublikasında elmi tədqiqatlar aparılması işinin daha da səmərəli təşkil edilməsi və təkmilləşdirilməsi məqsədi ilə Prezidentin «Azərbaycan Milli Aerokosmik Agentliyi haqqında» 2003-cü il 4 yanvar tarixli fərmanının icrası ilə əlaqədar AMEA Rəyasət Heyətinin qərarına əsasən, Azərbaycan Milli Aerokosmik Agentliyi mövcud strukturu ilə AMEA-nın Yer elmləri bölməsinin tərkibinə daxil edildi. Dövlət başçısının qəbul etdiyi qərarlar respublikada elmin daha da inkişaf etməsinə geniş imkanlar açmış, AMEA-nın fəaliyyətinə müsbət təsir göstərmişdir.

Naxçıvan MR-in geosiyasi vəziyyətini nəzərə alaraq, elmi tədqiqat qurumlarının fəaliyyətini gücləndirmək, mövcud elmi potensialdan səmərəli istifadə etmək, diyarın tarixi, arxeologiyası, etnoqrafiyası və təbii sərvətlərinin öyrənilməsi üçün daha əlverişli şərait yaratmaq məqsədi ilə Prezident Heydər Əliyevin «AMEA-nın Naxçıvan Bölməsinin təsis edilməsi haqqında» 2002-ci il 7 avqust sərəncamına əsasən, AMEA-nın Naxçıvan Bölməsi yaradıldı. Ümummilli lider bu münasibətlə Naxçıvan MR Ali Məclisində keçirilmiş müşavirədə Bölmənin qarşısında duran vəzifələrdən danışarkən demişdir: «Mən bununla Naxçıvan Muxtar Respublikasının indiyə qədər çox az öyrənilmiş qədim tarixinin, mədəniyyətinin, elminin, ədəbiyyatının yenidən dərinlənən araşdırılması və onlar haqqında elmi əsərlərin, populyar kitabların, yaxud başqa nəşrlərin hazırlanması məqsədi daşıyıram. Eyni zamanda, Naxçıvanın özünəməxsus təbiəti, təbii sərvətləri, torpağı, təbii abidələri də, təəssüf olsun ki, indiyə qədər lazımi dərəcədə öyrənilməyib, bəlkə də düz olardı deyim ki, heç öyrənilməyibdir. Bunlara, mənim irəli sürdüyüm məsələlərin öyrənilməsinə böyük ehtiyac var. Ona görə ki, Naxçıvan Azərbaycanın ayrılmaz bir hissəsi olaraq Azərbaycan xalqının tarixində, ümumiyyətlə, Azərbaycan anlayışında çox böyük yer tutur... Bir sözlə, mən ümidvar olduğumu bildirmək istəyirəm ki, Azərbaycanın Milli Elmlər Akademiyası bu sərəncamla çox böyük və vacib işə başlayacaqdır. Bu, təkcə Naxçıvana aid olan iş deyildir. Bunun mənim üçün dərin mənası var, o mənada ki, bizim Azərbaycan xalqının tarixinə, ölkəmizin tarixinə aid olan bir məsələdir. Mən bu məsələni bundan ötrü qaldırmışam» (6).

Keçmiş Naxçıvan Regional Elmi Mərkəzinin bazasında yaradılmış Bölmədə tarix, etnoqrafiya və arxeologiya, incəsənət, dil və ədəbiyyat, bioresurslar institutları, Əlyazmalar Fondu və Batabat Astrofizika Rəsədxanası üçün hər cür şəraiti olan müasir tipli binalar tikilib istifadəyə verilmiş, yeni laboratoriyalar yaradılaraq ən müasir avadanlıqla təchiz olunmuşdur.

Azərbaycan Respublikası Prezidentinin «Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının statusu haqqında» 2003-cü il 4 yanvar tarixli fərmanı ümummilli lider Heydər Əliyevin ölkə elminə diqqət və qayğısının daha bir bariz nümunəsi idi. Dövlət başçısının həmin fərmanı ilə AMEA-nın Nizamnaməsi də təsdiq olundu (7). Beləliklə, Azərbaycan MEA-nın hərtərəfli inkişafı üçün yüksək səviyyədə hüquqi zəmin yaranmış, akademiyanın fəaliyyət dairəsi genişlənmiş, səlahiyyətləri artmış və onun qarşısına məsul vəzifələr qoyulmuşdur.

Azərbaycan elminin maddi bazasının keyfiyyətcə yaxşılaşması üçün də konkret tədbirlər görülmüşdü. Dövlət büdcəsindən elmə ayrılan xərclər yeni manatla 1995-ci ildə 3,9 milyon manat, 2000-ci ildə 9,3 milyon, 2001-ci ildə 9,4 milyon; 2002-ci ildə 11,4 milyon, 2003-cü ildə isə 16,6 milyon manat olmuşdu. Ayrılan büdcə vəsaitinin artması, aparılan elmi-texniki işlərin həcmində də müsbət təsir göstərmişdi. AMEA-nın institutlarında (yeni manatla) 1995-ci

ildə 1371,1 milyon manatlıq, 2000-ci ildə 4420 min, 2001-ci ildə 4429 min, 2002-ci ildə 5344 min, 2003-cü ildə isə 8358,7 min manatlıq elmi-texniki işlər aparılmışdı (8).

1991-2001-ci illərdə AMEA-nın müəssisələrində 1644 mühüm nəticə alınmış, 20 minə yaxın məqalə (3000-i xaricdə) çap olunmuş, 200-ə yaxın doktorluq, 650-dək namizədlik dissertasiyası müdafiə edilmiş, 504 iş istehsalata tətbiq olunmuşdu (9).

Elmi və elmi-pedaqoji kadrlar hazırlanması işini tənzimləmək üçün 1992-ci il aprelin 23-də Azərbaycan Ali Attestasiya Komissiyası (1994-cü ildən Azərbaycan Prezidenti yanında Ali Attestasiya Komissiyası) təşkil edilmişdi. Bu komissiya Ali Attestasiyalar Komissiyaları Beynəlxalq Assosiasiyasına üzv qəbul olunmuşdur. Respublikanın elm və təhsil müəssisələrində 140-a yaxın ixtisas üzrə doktorluq və namizədlik dissertasiyalarının müdafiəsi üçün İxtisaslaşdırılmış elmi şuralar fəaliyyət göstərirdi. Bakı ilə yanaşı, Naxçıvan, Gəncə, Lənkəran şəhərlərinin ali təhsil müəssisələrində belə şuralar yaranmışdı (10).

Bu illərdə Azərbaycan elmi mühüm uğurlar qazanmışdı. Riyaziyyat, fizika, neft kimyası, geologiya, biologiya, humanitar və ictimai elmlər sahəsində nəzəri və praktik əhəmiyyətə malik elmi nəticələr əldə edilmişdi. Azərbaycan Milli Aerokosmik Agentliyinin Xüsusi kosmik cihazqayırma konstruktör bürosunda günəş küləklərinin Yerə maqnit sahəsinə təsirini öyrənən nadir aerokosmik cihaz yaradılmışdı. Kimyaçı alimlər mürəkkəb həndəsi formalı səmərəli alüminium-karkas katalizatorları işləyib hazırlamışlar. Dəmirin yeni monoalkil törəməsi sintez edilmiş və o, əvvəllər təklif edilən metal törəmələri ilə müqayisədə benzinlərə oktan yüksəldici əlavə kimi tətbiq olunmuşdur. Bakı yağları və yeni aşqar kompozisiyaları əsasında xüsusi texnikada istifadə olunan yüksək sürətli dizel mühərrikləri üçün sürtgü yağı alınmışdır (11). Azərbaycan neft sənayesinə geniş xarici investisiyalar cəlb olunması neft, neft kimyası, neft-qaz quyularının qazılması və istismarı ilə bağlı elmi tədqiqatların genişlənməsi imkanlar açır, alimlərimiz böyük elmi və praktik əhəmiyyəti olan tədqiqatlar aparmışdılar. Azərbaycan geoloqları respublikanın və həmsərhəd ölkələrin Xəzər akvatoriyasının palçıq vulkanlarının yeni xəritəsini tərtib etmişlər. Azərbaycanın çökmə süxur qatlarının müxtəlif litoloji tərkibi kollektorlarında gedən deformasiya proseslərinin eksperimental tədqiqi aparılmış və onların mexanizmi öyrənilmişdir ki, bu da təzyiqin boşalma əmsallarının süxurların parametrlərinə təsirinin kəmiyyətə qiymətləndirilməsinə imkan vermişdir. Azərbaycan geofizikləri Aşağı Kür çökəkliyində beş strukturdan ibarət tektonik zona kəşf etmiş və onu Heydər Əliyevin yənidən hakimiyyətə qayıtması şərəfinə «Qayıdış zolağı» adlandırmışlar. «Şahdəniz» yatağında böyük qaz ehtiyatları, respublikada yeni qızıl yataqları kəşf olunmuşdur. İlk dəfə olaraq Azərbaycanın IV dövr paleocoğrafi Atlası və 50-dən çox paleocoğrafi, paleoiklim, paleobotaniki xəritələr hazırlanmışdır. NATO-nun «Sülh naminə elm» proqramı çərçivəsində Bakı-Supsa neft kəmərinin ekoloji inspeksiyyalarında, beynəlxalq təşkilatlar tərəfindən həyata keçirilən «Səhrələşməyə qarşı mübarizə», «Çirklənməyə nəzarət» layihələrinin icrasında azərbaycanlı coğrafiyaşünas alimləri də fəal iştirak etmişlər. Azərbaycanda molekulyar biologiya, molekulyar genetikə, gen və hüceyrə biotexnologiyası, riyazi biologiya və bioinformatika üzrə tədqiqatlar genişlənməmişdi. Torpaqşünas alimlər tərəfindən Azərbaycanın torpaq örtüyünün təsnifatı hazırlanmış və «Azərbaycan dövlət torpaq xəritəsinin legendası» kitabı nəşr edilmişdir. İlk dəfə olaraq respublikada antropogen mənşəli torpaqların tam təsnifatı müəyyənləşdirilmişdir.

Heydər Əliyevi ən çox maraqlandıran məsələlərdən biri də Azərbaycan tarixinin öyrənilməsi, tədqiqi və təbliği idi. Ümummilli lider Azərbaycanın çoxəsrlik tarixinin dərinədən tədqiqinin aktuallığının vurğulayaraq deyirdi ki, «bizim tariximiz - həm qədim tariximiz, həm orta əsrlər tariximiz, həm də son dövrlərin, yəni XVIII, XIX və XX əsrlərin tarixi istənilən sə-

Tarix və onun problemləri, №2 2013

viyyədə yazılmayıb» (12). Heydər Əliyev tarixi təhrif etməkdən, olduğu kimi yazmağın vacibliyini xatırladırdı. O, tarix elminin mühüm problemlərinin obyektiv tədqiq edilməsi sahəsində özünün konsepsiyasını irəli sürmüşdü ki, bu da tariximizin işlənməsində mühüm elmi-metodoloji əhəmiyyət kəsb edir. Heydər Əliyevin son dövrə qədər Azərbaycan tarix elmində unudulmuş səhifələrin açılmasında, bir çox məsələlərin yeni konsepsiyada işlənilməsinin metodikasının müəyyən edilməsində xidmətləri böyük elmi-nəzəri əhəmiyyət daşıyır. Məsələn, onun akademiyanın Naxçıvan Bölməsinin yaradılmasına həsr olunmuş müşavirədəki çıxışında deyilir: «... mən daha çox istərdim ki, Naxçıvan xanlığının tarixi çox gözəl yazılsın. Naxçıvan xanlığının çox böyük tarixi var. ...İrəvan xanlığı var. Naxçıvan xanlığı ilə İrəvan xanlığı bir-birilə çox bağlı idi. İndi ermənilər deyirlər ki, yox, orada ermənilər olubdur. Amma həqiqətən İrəvan xanlığıdır. Naxçıvan xanlığını siz dərindən öyrənəndə, mütləq İrəvan xanlığına gedib çıxacaqsınız. İrəvan xanlığı haqqında Ermənistanda tapmadığınız materialları Rusiyanın arxivlərində, Sankt-Peterburqda, rus imperiyasının arxivlərində tapacaqsınız və görəcəksiniz ki, nələr var» (13). Onun Azərbaycanın azərbaycanlıların soyqırım məsələlərinin, Qərbi Azərbaycan tarixinin öyrənilməsinin, Azərbaycanın İran tərəfindən işğalı, Azərbaycan xanlıqlarının Rusiyaya birləşdirilməsi, Xalq Cümhuriyyəti tarixinin həqiqətlərinin üzə çıxarılmasında və s. məsələlərin zəruriliyinin tarix elminin mühüm bir problemi kimi rəsmi şəkildə əsaslandırması tariximizə, millətimizə böyük elmi xidmət nümunəsidir (14). Sonrakı illərdə bu sahədə tədqiqatlar daha geniş şəkildə aldı, 7 cildlik «Azərbaycan tarixi», çoxsaylı digər əsərlər yazıldı. Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində arxeoloji tədqiqatlar aparıldı, ilk dəfə olaraq «Azərbaycan arxeoloji abidələr bankı» yaradıldı. Heydər Əliyev 2003-cü ildə «Şabran tarixi-arxeoloji qoruğu» haqqında və «Çıraqqala tarixi abidələr kompleksinin bərpası və qorunması» barədə sərəncamlar imzalamışdı. Heydər Əliyevin «Bakı şəhərində İçəri şəhər tarixi-memarlıq qoruğunun mühafizəsi və bərpası ilə bağlı bəzi tədbirlər haqqında» 2003-cü il 17 fevral tarixli sərəncamının bu nadir kompleksin gələcək nəsillər üçün qorunub saxlanması baxımından çox mühüm rolu olmuşdur (15).

Milli Elmlər Akademiyasının beynəlxalq əlaqələrində inkişaf edir və daha intensiv xarakter alırdı. AMEA ilə dünyanın bir sıra aparıcı elm mərkəzləri arasında əməkdaşlıq haqqında müqavilələr imzalanmış, akademiyanın onlarca alimi xarici ölkələrin qabaqcıl elm mərkəzlərinin, elmlər akademiyalarının üzvü seçilmişdi. Xarici elmi mərkəzlərlə əməkdaşlıq haqqında 25-dən çox ikitərəfli müqavilə və protokol imzalanmışdır. Dünyanın bütün aparıcı dövlətlərinin elm və təhsil müəssisələri, NATO, CERN, YUNESKO, Beynəlxalq Atom Enerjisi Agentliyi və Avropa Birliyi ilə xarici təşkilatlara üzv seçilməsi də Azərbaycan elminin yüksək nüfuzuna dəlalət edir. ABŞ-ın Mülki Tədqiqatlar və İnkişaf Fondu (MTİF) tərəfindən MEA-da müstəqil, ictimai, qeyri-kommersiya xarakterli Azərbaycan Milli Elm Fondunun (AMEF) təsis edilməsi akademiyanın həyatında mühüm hadisələrdən biridir. Belə ki, bu fonda ayrılmış vəsait hesabına Azərbaycan alimləri elan olunmuş elmi proqramların müsabiqələrində iştirak edərək, qrantlar əldə etmək hüququ qazanırlar. 2001-ci ildə AMEA Ukraynada yerləşən və böyük maliyyə vəsaitinə malik olan Beynəlxalq Elm və Texnologiya Mərkəzinə (BETM) üzv seçilmişdir (16). Elmlər Akademiyasında «Bakı qovşağı» adlı Beynəlxalq Kompyuter Mərkəzi təşkil olunmuşdur. Yeni elektron rabitə vasitələri azərbaycanlı alimlərə Transavropa tədqiqat və yaradıcılıq şəbəkəsi ilə əlaqə yaratmağa imkan verdi, dünya azərbaycanlı alimlərin əsərləri, elmi xidmətləri ilə daha yaxından tanış ola bilir. 1996-cı ildə Bakıda Soros Fondunun informasiya mərkəzi fəaliyyətə başladı. Bu Fond Elmlər Akademiyasının «İnternet» ilə əlaqə yaratmasına kömək etdi, elmin inkişafı üçün 93 qrant ayırmışdı (17). Azərbaycan Elmlər Akademiyası MDB Elmlər Akademiyaları Beynəlxalq Assosiasiyasının yaradılmasının təşəbbüsçülərindən

olmuşdur. Bu qurum postsovet respublikaları alimlərinin keçmiş əlaqələrinin bərpasına olunmasına, yeni elmi əlaqələrin yaranmasına imkanlar açmışdır.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin görkəmli elm, mədəniyyət və incəsənət xadimlərinin yubileylərinin, Məhəmməd Füzulinin 500 illiyinə həsr olunmuş təntənələr, xalqımızın qəhrəmanlıq dastanı «Kitabi-Dədə Qorqud»un 1300 illiyinin geniş miqyasda qeyd olunması ilə bağlı gördüyü işlər respublikanın həyatında əlamətdar hadisələrə çevrilməklə yanaşı, yeni-yeni elmi əsərlərin yazılması, Azərbaycan elminin və mədəniyyətinin dünyada tanınması, azərbaycançılıq ideologiyasının formalaşdırılması baxımından çox böyük əhəmiyyət kəsb edirdi. «Dədə Qorqud» eposunun yubileyinin çox geniş miqyasda, əzəmətli tədbirlərlə keçirilməsi, «Kitabi-Dədə Qorqud» ensiklopediyasının yaradılması, həqiqətən, onu birdəfəlik Azərbaycan xalqının mənəvi sərvətinə çevirdi, bu eposun nə qədər zəngin sərvət olduğunu bütün dünyaya tanıtdı (18).

Heydər Əliyev Azərbaycan elmi qarşısında böyük xidmətləri olan alimlərin əməyini yüksək qiymətləndirməklə yanaşı, onların mənəvi cəhətdən həvəsləndirilməsinə də böyük əhəmiyyət verirdi. Bu illərdə alimlərimizin böyük bir qrupu orden və medallarla təltif edilmiş, Prezident təqaüdünə, fəxri adlara layiq görülmüşlər.

Ümummilli lider Heydər Əliyevin böyük diqqət yetirdiyi Azərbaycan elminin inkişaf konsepsiyası bu gün Prezident İlham Əliyevin dövlət siyasətinin tərkib hissəsi kimi uğurla davam etdirilir. Heydər Əliyevin elmə dövlət diqqət və qayğısının davam etdirilməsi, elminin dünya səviyyəsinə yüksəlməsi üçün göstərilən səylər əminliklə deməyə imkan verir ki, Azərbaycan alimləri üzərlərinə düşən məsul vəzifələri uğurla yerinə yetirəcək, elmimiz daha sürətlə inkişaf edəcək və ölkəmizin dinamik inkişafında öz töhfələrini verəcəklər.

ƏDƏBİYYAT

1. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir, I kitab. Bakı, 1997, s.161-162.
2. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir, VIII kitab. Bakı, 1998, s.367.
3. M. Kərimov. Heydər Əliyev və Azərbaycan elmi. - Dürçəliş XXI əsr, 2004, №74-75, s.166.
4. Azərbaycanda təhsil, elm və mədəniyyət . 2006. Statistik məcmuə. Bakı, 2006, s. 237
5. AMEA-nın «Elmi-təşkilat» şöbəsinin cari arxivi. Azərbaycan Elmlər Akademiyasının 1999-cü ildəki fəaliyyəti haqqında hesabatı. Bakı, 2000, s.50.
6. Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan bölməsinin yaradılmasına həsr olunmuş müşavirədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin giriş nitqi - 7 avqust 2002-ci il.- Azərbaycan qəz., 2002, 15 avqust, s.1.
7. Azərbaycan Respublikası Qanunvericilik toplusu, 2003, №1 (67), m. 29, s.47.
8. Azərbaycanda təhsil, elm və mədəniyyət . 2006. Statistik məcmuə. Bakı, 2006, s.247.
9. Azərbaycan Respublikası. 1991-2001. Bakı, 2001, s. 216.
10. T. Qaffarov. Azərbaycan Respublikası. 1991-2001. Bakı, 2001, s.281.
11. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası-60. Bakı, 2005, s. 29-30.
12. Heydər Əliyev. Müstəqilliyimiz əbədidir, I kitab. Bakı, 1997, s.154
13. Milli Elmlər Akademiyasının Naxçıvan bölməsinin yaradılmasına həsr olunmuş müşavirədə Azərbaycan Respublikasının Prezidenti Heydər Əliyevin giriş nitqi - 7 avqust 2002-ci il.- Azərbaycan qəz., 2002, 15 avqust, s.5
14. Q. M. Bayramov. Heydər Əliyev və Azərbaycan tarix elmi. - Bakı Universitetinin xəbərləri. Humanitar elmlər seriyası, 1988, №1, s.25-48.

Tarix və onun problemləri, №2 2013

15.A.Abbasov. Heydər Əliyev və Azərbaycanla arxeologiya və etnoqrafiya elmlərinin inkişafı. - Milli Elmlər Akademiyası bizim milli sərvətimizdir-onu qoruyub saxlamalıyıq. Bakı, 2003, s.196.

16.AMEA-nın «Elmi-təşkilat» şöbəsinin cari arxivi. Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının 2001-ci ildəki fəaliyyəti haqqında hesabatı. Bakı, 2002, s.142

17.T.Qaffarov. Azərbaycan Respublikası. 1991-2001. Bakı, 2001, s.282

18.R.Mehdiyev. Əsl vətəndaş, böyük şəxsiyyət və qüdrətli lider haqqında bəzi düşüncələr. - Dünyanı heyran qoyan insan. Bakı, 2004, s.57, 60-61.

ТАМИЛЛА КЕРИМОВА

*ведущий научный сотрудник Института
Истории им.А.А.Бакиханова НАНА,
доктор философии по историческим наукам*

**ГЕЙДАР АЛИЕВ И АЗЕРБАЙДЖАНСКАЯ НАУКА
В ГОДЫ НЕЗАВИСИМОСТИ**

В представленной статье на основе многочисленных архивных и документальных материалов освещается многогранная деятельность общенационального лидера Гейдара Алиева в области развития науки в республике в период независимости Азербайджана.

KERIMOVA TAMILLA

*leader scientist of the Institute of History
by name of A.Bakikhanov ANAS,
PhD in historical sciences*

**HEYDAR ALIYEV AND AZERBAIJAN SCIENCE
IN THE PERIOD OF INDEPENDENCE**

In this article, based on numerous archival and documentary material covered multi-faceted activity of Heydar Aliyev in the country, in the field of science in the period of independence of Azerbaijan.

Rəyçilər: t.e.d.Ə.Qasımov, t.e.d.R.C.Süleymanov

AMEA A.A.Bakıxanov adına Tarix İnstitutunun “Əliyevşünaslıq” şöbəsinin 20 fevral 2013-cü il tarixli iclasının qərarı ilə çapa məsləhət görülmüşdür (protokol №23).